

Quadern 6

Segon Bloc: On som? (La realitat actual)
Tema 2

Una societat classista, explotadora, desigual i excloent

CURS-TALLER D'ANÀLISI DE LA REALITAT I COMPROMÍS SOCIAL

FUNDACIÓ MARIANAO | Escola de Formació Social Joan N. Garcia-Nieto

*Aquest quadern ha estat elaborat per l'Emili Ferrando,
amb la col·laboració i el suport de la
Delegació de Pastoral Obrera de Barcelona.*

*El quadern és un material complementari del
Curs-Taller d'Anàlisi de la Realitat i Compromís Social,
realitzat durant el curs 2017-2018 a la Fundació Marianao.*

**Escola de Formació Social Joan N. García-Nieto
Fundació Marianao**

Sant Boi de Llobregat, octubre de 2017

CURS-TALLER D'ANÀLISI DE LA REALITAT I COMPROMÍS SOCIAL

Primer Bloc - D'on venim? (Memòria històrica)

1. **La història: una llarga lluita per la dignitat humana i la llibertat**
2. El moviment obrer: una història d'estimació i de lluita per la justícia i la fraternitat
3. La nostra història més recent: de la dictadura franquista a la democràcia
4. Fites de la història popular i obrera de Sant Boi i del Baix Llobregat.

Primera sessió complementària: Taula d'Experiències.

Segon Bloc - On som? (La realitat actual)

1. Una societat global i tecnològica. Aspectes positius i negatius de la globalització
2. Una societat classista, explotadora, desigual i excloent
3. Canvis profunds en el món del treball i en la configuració de la Classe Obrera
4. Principals reptes d'aquest inici de segle

Segona sessió complementària: Taula d'Experiències.

Tercer Bloc - Cap a on anem? (Descripció de la utopia)

1. Reconeixement de la dignitat de les persones. Drets Humans
2. Un projecte històric fonamental en la democràcia, igualtat, la participació i la justícia social
3. Cap a una democràcia econòmica alternativa al sistema
4. Volem el pa i la utopia. Signes d'utopia en el món actual

Tercera sessió complementària: Taula d'Experiències.

Quart Bloc - Com anem? (Les mediacions)

1. Sentit i significat de la política.
2. Els partits polítics
3. Els sindicats
4. Els vells i els nous moviments socials
5. Origen i evolució del catalanisme polític

Quarta sessió complementària: Taula d'Experiències.

Cinquè Bloc - Amb quins valors i actituds? (Els fonaments del nostre compromís)

1. Origen i fonaments del nostre compromís i estimació gratuïta
2. Capacitat de resistència i fortalesa interior per afrontar problemes i contradiccions
3. Fidelitat a la realitat, a les persones, als pobres i a la pròpia vocació
4. Esperança activa en el caminar de cada dia

Cinquena sessió complementària: Taula d'Experiències.

Sisè Bloc - Amb quins mitjans? (La formació permanent)

- 1.- Objectius i mitjans de la formació permanent
- 2.- El Projecte personal de vida.

ÍNDEX

Text introductori.

Una societat classista, explotadora, desigual i excloent.

- 1.- Efectes socials de la crisi actual.
- 2.- El Tercer Món.
  - 2.1.- Concepte de Tercer Món.
  - 2.2.- Causes de la pobresa.
  - 2.3.- Descripció i localització del Tercer Món: Amèrica Llatina, Àfrica, Àsia.
  - 2.4.- Una situació global desigual i injusta.
- 3.- El “Quart Món”.
  - 3.1.- Descripció del Quart Món.
  - 3.2.- Les dificultats per sortir-se'n.

Dossier complementari.

- Testimoni de Paquita Morillo.
- Testimoni d'Antònia Sabater.
- Testimoni de Mercè Ametller.
- Testimoni de Teresa Boada.

Preguntes per al diàleg i el compromís.

“Es verdad, Señor,
es medianoche en el mundo,
negra noche”.
H. Cámara

L'ESTACA

L'avi Siset em parlava
de bon matí al portal
mentre el sol esperàvem
i els carros vèiem passar.

Siset, que no veus l'estaca
on estem tots lligats?
Si no podem desfer-nos-en
mai no podrem caminar!

Si estirem tots, ella caurà
i molt de temps no pot durar,
segur que tomba, tomba,
tomba
ben corcada deu ser ja.

Si jo l'estiro fort per aquí
i tu l'estires fort per allà,
segur que tomba, tomba,
tomba,
i ens podrem alliberar.
Però, Siset, fa molt temps ja,
les mans se'm van escorxant,
i quan la força se me'n va
ella és més ampla i més gran.

Ben cert sé que està podrida
però és que, Siset, pesa tant,
que a cops la força m'oblida.
Torna'm a dir el teu cant:

Si estirem tots, ella caurà...

Si jo l'estiro fort per aquí...

Lluís Llach

UNA SOCIETAT CLASSISTA, EXPLOTADORA, DESIGUAL I EXCLOENT

1. Efectes socials de la crisi actual

La paraula “crisi” s’ha convertit en una paraula maleïda en boca de tots. De tant repetir-la ens hem instal·lat en la “cultura de la crisi” que produeix angoixa, malestar, desesperança, infelicitat,... S’ha convertit en l’excusa per fer totes les retallades i bestieses que calguin. La crisi com a fatalitat!

Per contra podríem veure la crisi com una oportunitat per conèixer millor el funcionament del nostre sistema món i la societat en què vivim, per descobrir perquè la pobresa i les desigualtats creixen a casa nostra i a la resta del món, per crear noves plataformes d’actuació o per regenerar en profunditat les tradicionals, per construir unes persones conscients, coherents, autèntiques preocupades per fer un món més just i que tinguin l’energia interior necessària per llançar amb força la fona cap al gegant Goliat. Per descomptat que vivim una profunda crisi econòmica però no solament econòmica.

També és una crisi política (buidament de la democràcia, dictadura del capital,...), ideològica i de valors (hem fet nostres els valors de la dreta i ideològicament anem perduts) i sobretot una crisi social que està deixant molta gent en la cuneta i fraccionant perillosament la societat. En pocs mesos s’han perdut drets que han costat moltes lluites i fins i tot vides.

Segons els Informes FOESA i de Caritas Española les retallades salarials i l’augment dels preus han reduït en els últims anys la renda disponible per persona un 10%. El creixement de la desigualtat a l’estat espanyol ha doblat el de França i ha triplicat el

d'Alemanya. La taxa d'atur ronda el 25% de la P.A., la més alta de tots els estats de la UE (mitjana europea (10%). Una de cada dues persones són aturades de llarga durada. La taxa d'atur entre els principals sustentadors de la llar que abans era del 5% ha pujat al 20% i el nombre de llars amb tots els seus membres en atur que abans era del 2'5 ara és del 9%. Unes 580.000 famílies espanyoles no tenen cap ingrés (3'3 % llars). Espanya és el país de la UE on més ha crescut el % de població que es troba en el llindar de la pobresa extrema (3'7 % en dos anys).

La despesa social espanyola és 15 punts inferior a l'europea. Retallades en educació (amb un fracàs educatiu superior al 30%, xifra que duplica el de la UE), en sanitat, en beques, en prestacions als aturats, en les rendes mínimes d'inserció. Congelació del salari mínim. Estancament en les prestacions de les pensions. Retallades en la Llei de la dependència. Problemes per pagar les despeses en relació amb l'habitatge. En el segon trimestre de 2016 s'han produït a Catalunya 4.319 desnonaments, el 21% de tot l'Estat. Unes 30.000 persones no tenen llar.

En Espanya 11 milions de persones estan en risc de pobresa. La distància entre rics i pobres es cada vegada més gran. La pobresa és més extensa, més intensa, més crònica i conforma una societat dual i polaritzada. Es concentra en llars joves amb forta presència de nens (pobresa infantil), en llars amb persones soles, aturades i emigrants (on la taxa d'atur dobla la mitjana nacional). La pobresa augmenta en les classes mitjanes perquè l'atur també les ha afectades directament. L'exclusió amenaça una de cada quatre famílies que viuen amb menys de 1.300 euros mes. Les xarxes de solidaritat primària es debiliten aspecte que ens porta a una dramàtica fractura social.

Podem comprovar que les classes socials continuen existint i no de forma estàtica sinó en lluita entre elles perquè està en joc el repartiment de la renda i dels bens mundials. Quanta més part del pastís es queden els poderosos menys en queda per als pobres. En aquesta lluita està en joc la vida de milions de persones, el benestar o la pobresa -i per tant el sofriment- de moltes famílies. Assistim a

un nou episodi de la lluita de classes, que segueix més viva que mai encara que alguns, caient en la trampa de la ideologia neoliberal conservadora, hagin volgut donar-la per morta. Sembla ser aquesta una crisi que ha vingut per quedar-se, centrada originàriament en els països occidentals rics (primer en els EEUU però traspassada ràpidament a Europa i després a la resta del món) que gaudien d'un Estat Social i del Benestar aparentment consolidat.

¿Què deuen pensar de la nostra crisi els 2.500 milions d'habitants que viuen amb un o dos euros al dia? No ens ha d'estranyar que milers de persones arrisquin cada dia la seva vida per arribar a la part més benestant del món. Hem de ser conscients que a més de la nostra hi han altres crisis molt més globals i amenaçadores: La lluita per la terra i l'assalt a l'agricultura camperola, el problema de l'aigua, el deteriorament ecològic, la crisi alimentària i l'amenaça dramàtica de la fam que cada dia es cobra milers de vides humanes en l'anomenat Tercer Món.

2. El Tercer Món

2.1.- Concepte de “tercer món”

El concepte de “tercer món” l'utilitzem per designar els països més pobres de la terra que viuen al marge dels grans fluxos de l'economia mundial. També s'utilitzen altres termes com països “subdesenvolupats”, “en vies de desenvolupament”, “el Sud”,... Comprèn sobretot diferents països d'Àsia, Àfrica i Amèrica Llatina (tres quartes parts de la humanitat) que tenen unes característiques comunes: subalimentació, pobresa, analfabetisme, debilitat de la renda nacional i individual, pocs metges, subordinació econòmica, marginació dona, desigualtat social, fort creixement demogràfic, autoritarisme polític, baixa esperança de vida, alta mortalitat infantil, fecunditat elevada, predomini del sector primari,... La pobresa no és solament tenir poc sinó tot un conjunt de barreres que fan indigna la vida humana i que, en essència és conseqüència d'una relació injusta entre grups humans.

2.2.- Causes de la pobresa

Les causes d'aquesta situació són moltes i variades, externes i internes, econòmiques i culturals, llunyanes i actuals. Tot plegat condicionen negativament les possibilitats de desenvolupament i la millora de la qualitat de vida. Algunes causes de la pobresa són:

- Unes relacions comercials desiguals. Les regles dels mercats juguen a favor dels països rics (proteccionisme, baixada del preu de les matèries primeres, increment del preu de les manufactures, dependència financera, retorn del deute extern,...). A causa de la política neoliberal cada vegada la seva participació en el mercat mundial és més dèbil i marginal. Moltes multinacionals han convertit el tercer món en el seu particular paradís fiscal, abocador tòxic, i camp de mà d'obra barata.

- Un deute extern immoral. Mentre el preu de les matèries primes baixen, els interessos del deute puguen i aquest es multiplica i s'acumula. Una gran part del seu creixement l'han de dedicar al pagament permanent del deute. La crisi del petroli, la baixada dels preus de les matèries primeres va frenar el seu creixement intern i va engrandir el deute enorme que ja tenien. En la dècada dels 80, dels 305.000 milions de dòlars del total dels deutes bancaris mundials, el 70% corresponien a Amèrica Llatina.

En 1993 el total del deute arribava a 471.863 milions de dòlars. Els més endeutats eren Brasil, Mèxic, Argentina, Veneçuela i Xile. El deute implica dependència, endarreriment, disminució de la renda per càpita, polítiques severes d'ajust, pobresa. El deute ha servit per incrementar les transferències de capital del Sud al Nord.

- Una distribució injusta de la riquesa a l'interior de cada país. Les minories privilegiades que acaparen la riquesa no tenen cap interès en fer polítiques redistributives i estructures socials més justes. El creixement econòmic general no implica necessàriament la millora del nivell de vida de la gent. Sovint aquesta riquesa és acaparada pels rics i el degoteig cap els pobres, si es produeix, és molt lent. La seva resolució exigeix una actuació específica, decidida i persistent.

El problema de la resolució de la pobresa és essencialment polític, de prioritats polítiques, de decisió política, de consciència solidària.

- Una herència colonial nefasta: En el procés de descolonització, la independència política no va anar acompanyada d'una independència econòmica. La rapinya de tants anys d'explotació els havia deixat empobrits. En molts casos es van mantenir els interessos econòmics de les metròpolis que van continuar exercint la tutela sobre l'antiga colònia. Això se l'anomena "neocolonialisme" caracteritzat per dependència econòmica i cultural, dependència comercial, intercanvi desigual, grans oscil·lacions de preus de les primeres matèries que generen greus desequilibris econòmics, escassetat de capitals, dependència financera, dependència tecnològica, deute extern,...

Quan van arribar a la seva independència es van veure obligats a optar per un dels dos models socials dominants: el capitalista o el socialista. Cap dels dos va garantir el seu creixement econòmic, ni la reducció de les distàncies respecte del primer món, ni la instauració de règims democràtics respectuosos dels drets humans.

2.3.- Descripció i localització del Tercer Món

El Tercer Món és un món fragmentat i estancat, ha perdut la seva solidesa com a col·lectiu. La lluita que els va unir per la descolonització es va acabar, la retòrica antiimperialista dels noalineats ja no imposa, tots han adoptat postures de moderació i realisme. Entre ells es donen situacions molt diverses:

a) Amèrica Llatina

Ha passat de 60 milions d'habitants el 1900 a pràcticament 500 milions a principi de segle. Representa el 8'5 de la població mundial. Densitat mitjana de 22h/K2. Creixement demogràfic desigual. Brasil, Mèxic, Argentina i Colòmbia són els Estats més poblats. Creixement urbà desmesurat degut al fort èxode rural. Mèxic (24 milions) és la ciutat més poblada del món; Sao Paulo (20 milions); Buenos Aires

(12 milions),... Molta població jove (el 38% tenen menys de 15 anys).

Molts dels seus habitants emigren a Europa o als EEUU (uns 25 milions d'hispanics que representen el 10% de la població dels EEUU). Convivència entre les diferents races: blancs, indis, mestissos, negres,... Les estructures socials venen caracteritzades per la debilitat dels ingressos globals, la desigualtat en el seu repartiment i l'expansió de la misèria. Tot això dintre d'un context de dependència econòmica que dóna prioritat a un tipus de desenvolupament que no es correspon amb les necessitats dels seus habitants, i també de dependència cultural perquè s'assumeixen els modes de consum importats.

La renda per càpita a principi del segle XX era de 1.492 dòlars amb notables diferències entre els països. En general el camp és més pobre que la ciutat encara que dintre d'aquesta es donen forts contrastos. Es constata un alt percentatge d'atur, una dèbil esperança de vida (53 en Bolívia), forta mortalitat infantil, elevat analfabetisme, desnutrició, malalties infeccioses, manteniment d'un sector primari elevat, un sector industrial dèbil i un sector serveis en creixement que està absorbint l'èxode rural.

La societat està jerarquitzada amb una oligarquia cada vegada més heterogènia, unes classes mitjanes diversificades, un proletariat obrer restringit i unes masses rurals miserables i semiesclaves. En cada país es donen diferències profundes, les diverses realitats ètniques, polítiques o econòmiques influeixen en les estructures socials. Argentina i Uruguai són les més desenvolupades. Mèxic, Veneçuela, Xile, Colòmbia i Cuba estan desigualment desenvolupats. Brasil ha fet en els últims anys passes enormes en el seu desenvolupament. La resta (països d'Amèrica Central i d'Amèrica andina, etc.) resten en gran part subdesenvolupats.

Tot i que en l'actualitat les democràcies formals s'han imposat en la majoria de països, el recurs a l'exèrcit ha estat molt freqüent. El control polític i econòmic per part dels EEUU ha estat permanent tant per mitjà de la intervenció directa com per mitjà dels

organismes internacionals financers i polític: la OEA. Creada en un context de guerra freda ha estat l'instrument de control polític sobre tot el continent i la forma de lluitar contra els moviments revolucionaris i els intents de penetració comunista.

No obstant cada vegada que els interessos econòmics d'alguna empresa americana estaven en perill no dubtaven en intervenir directament i militarment. El triomf de la revolució cubana (i més tard la nicaragüenca) i posteriorment l'intent de socialisme democràtic a Xile amb Salvador Allende, els va trasbalsar. Era un model a imitar, tenia capacitat d'expansió.

Per això Kenedy llançà la "Aliança per el progrés", un pla d'ajuda interessada per tal de frenar el comunisme i guanyar prestigi. Però més que ajuda econòmica el que es va imposar va ser el recolzament a règims forts de dreta i la subvenció als seus exèrcits repressors. Ells els equiparen, els entrenaren i els assessoraven. Van intervenir a Santo Domingo, Panamà, Nicaragua, El Salvador, Guatemala, Hondures, Granada, Argentina, Xile,..., van recolzar forces contrarevolucionàries i cops militars, van reprimir els partits i sindicats d'esquerres, encobriren genocidis, desaparicions, tortures, execucions massives i justificaren les accions de les forces paramilitars.

Tot això va afavorir l'aparició de guerrilles i de moviments revolucionaris urbans i camperols. La situació de misèria i injustícia va donar lloc a l'anomenada "teologia de l'alliberament" i a una pastoral de la solidaritat (Esquivel, Helder Càmara, Ellacuria, Oscar Romero,...) que va portar a terme i encara porta una tasca important a favor dels pobres i dels drets humans.

El reformisme de Carter en primer lloc i la desaparició del perill comunista després va afavorir la implantació de les democràcies formals, de vegades difícils de consolidar degut a les grans desigualtats i injustícies. En els últims anys van pujat al poder règims democràtics de tendència esquerrana i socialitzant, amb Hugo Chávez a Veneçuela com a gran abanderat, i suport fonamental del règim cubà. Tots tenien com a objectiu créixer en

independència i millorar la qualitat de vida dels ciutadans més pobres. Molts d'ells es troben a dia d'avui passant per moments difícils i alguns en descrèdit.

b) Àfrica

Segueix enfonsada en la misèria i despenjada dels grans circuits mundials. Sembla que viu al marge de la història i del temps. Dels 50 països menys desenvolupats del món, 30 són africans. Té unes fortes expectatives de creixement demogràfic: 681 milions en 1992, 855 milions en l'any 2000, quasi bé 1.000 milions en l'actualitat. El seu territori és ric en minerals (or, cobalt, vanadi, platí, manganès, crom, etc.) però 33 països africans es troben entre els 45 menys desenvolupats del món. Agricultura poc desenvolupada. Poca densitat de població però amb fortes expectatives de creixement demogràfic. Sovint es dona la inestabilitat política, el despotisme, la corrupció, l'assassinat polític, els cops d'estat, règims totalitaris, dictadures,...

L'Àfrica subsahariana constitueix el paradís i el camp d'acció per excel·lència del neocolonialisme i en l'actualitat un espai on les bases del terrorisme fonamentalista islàmic es troben segures. Els interessos econòmics de les grans potències vers els seus recursos naturals i la manca d'estructuració socio-política interna són la causa de contínues guerres civils i conflictes armats.

c) Àsia

Està fent el seu desenvolupament industrial a marxes forçades. Imitant el Japó es consoliden els "quatre dragons": Corea del Sud, Taiwan, Hong-Kong, Singapur. D'aquest creixement econòmic participen igualment la Xina costanera, Tailàndia, Indonèsia i Malàisia. A l'Orient pròxim el petroli ha enriquit Aràbia Saudita i els Emirats Àrabs però en general els estats àrabs no han sabut superar el desafiament de la modernitat i del desenvolupament. Segueixen travats per la religió, els costums, l'arcaisme, l'explosió demogràfica,... Règims poc representatius, acumulació d'armament,

continues guerres entre ells mateixos (Israel-Palestina; Irak-Iran; Kuwait-Irak;...).

La invasió d'Irak amb la falsa excusa de destruir armes atòmiques, i la invasió d'Afganistan amb l'excusa de perseguir el terrorisme, no amaga la veritable intenció dels EEUU i dels seus aliats per controlar aquesta part del món rica en petroli i altres fonts d'energia. L'any 2000 el món àrab arribava als 260 milions de persones.

De les 30 ciutats amb una població entorn als 8 milions d'habitants, 23 estan en el Tercer Món, de les quals 16 a Àsia: cinc a l'Índia (Calcuta, Bombai, Nueva Delhi, Bangalore i Madras), tres a Xina (Shanghai, Pekín i Tianjin), dos a Brasil (Sao Paulo i Rio de Janeiro), una a Mèxic (Mèxic, la major del món amb 26 milions), Indonèsia (Iacarta), Argentina (Buenos Aires), Nigèria (Lagos), Corea del Sud (Seúl), Bangladesh (Dhaka), Egipte (El Cairo), Filipinas (Manila), Pakistan (Karachi), Tailàndia (Bangkok), Turquia (Istanbul), Iran (Teheran) i Perú (Lima). El nombre de pobres més elevats es troben a l'Índia (350 milions, el 40% de la seva població), Bangladesh amb 93 milions (el 78%), Pakistan amb 35 milions,...

Però els països amb renda més baixa es troben a l'Àfrica subsahariana, a alguns països de l'Àsia Central i del Carib. Els millors situats dintre del Tercer Món són els "dragons asiàtics", els grans exportadors de petroli i alguns països sud-americans com Brasil i Mèxic. En mig, la major part de països d'Amèrica Llatina, molts països asiàtics, quasi tots els Estats àrabs i els estats més pobres de l'antiga Europa oriental i ex-URSS.

2.4.- Una situació global desigual i injusta

En aquests moments el Primer Món concentra aproximadament 1/5 de la població mundial i les 4/5 part dels ingressos totals. El 20% més ric de la població té el 85% dels ingressos. Molts països veuen reduir cada any la seva renda per càpita. La majoria viuen per sota del llindar de la pobresa i més de 1.000 milions de persones

sobreviuen amb uns ingressos diaris inferiors a 1 dòlar al dia. Els 3.000 milions de persones dels països més pobres solament disposen del 5'4 % dels ingressos mundials (equival al PNB de França que té 57 milions de població).

Cada any moren de fam o de malalties relacionades amb ella en el món uns quaranta milions de persones, és a dir, unes 100.000 persones cada dia (de les quals 35.000 són nens). Existeixen en el món més de 1.300 milions de pobres, 1.200 milions de persones sense poder accedir a mitjans de salut, 1.300 milions no tenen aigua potable, 860 milions són encara analfabets. Els països rics consumeixen el 70 % de l'energia mundial, el 75 % dels metalls, el 85 % de la fusta, el 60 % dels aliments.

El consum energètic que representa la circulació de turismes en la part occidental d'Alemanya equival a uns quaranta milions de tones de carbó per any i és semblant al consum total d'energia dels habitants d'Àfrica negra. En 30 últims anys del segle XX el BIP del món va passar de 512 bilions de pessetes a 3.000 bilions. La renda mitjana s'havia multiplicat per tres però el nombre de pobres no va variar i les desigualtats van créixer.

Tenim ara mateix més recursos però també més pobres. La fortuna de les 358 famílies més riques és més alta que els bens de 2.000 milions de pobres que existeixen en el món. L'1% de la humanitat més rica acumula i concentra la mateixa riquesa que el 57% de la humanitat més pobra. La persona més rica del món guanya en un any l'equivalent al PIB del Pakistan que té 135 milions d'habitants. La pobresa extrema afecta especialment les dones.

Cada vegada els rics són més rics i els pobres són més i són més pobres. El Primer Món està cec i adormit respecte a la seva inhumanitat. Entre el Primer i el Tercer Món s'està aixecant un "mur" cada dia més gran. El Primer Món solament es podrà reconciliar amb si mateix si s'obre solidàriament als empobrits del Sud i trenca la perspectiva pròpia d'una minoria tancada en si mateixa i corrompuda.

Cal recordar que tots els habitants de la Unió Europea, EE.UU., Canadà, Japó, Austràlia i Nova Zelanda solament constitueixen el 14% de la població mundial (menys que la població de l'Índia que té el 16 %). Els habitants de la Unió Europea representem el 6'5 del total mundial. El manteniment d'altres taxes de creixement demogràfic (al voltant del 2'5 % front el 0'8% dels països industrialitzats) fa disparar la seva població amb tendència a una forta urbanització i a grans concentracions metropolitanes. En elles s'acumula la misèria, la droga, la marginació, la delinqüència, la fam, les malalties, la manca de serveis, el barraquisme, el treball infantil, etc.

Significativa és l'explotació que pateixen molts nens de les grans ciutats del món on es produeix un veritable tràfic de persones humanes. Malgrat que l'esclavitud està prohibida per totes les legislacions internacionals uns vint-i-set milions de nens són tractats com a veritables esclaus en els llocs on treballen o són traslladats d'un país a un altre com a mà d'obra barata. Segons la OIT hi ha en el món uns 250 milions de nens que haurien de ser a l'escola i que en realitat treballen de sol a sol en condicions de semiesclavitud en mines, plantacions i fàbriques. Els traficants s'inclinen per l'anella més feble de la cadena social, les dones i els nens, perquè la seva capacitat per defensar-se és més reduïda.

3. El “quart món”

3.1.- Descripció del Quart Món

Cada vegada els països rics són més rics i els països pobres són més pobres, la pobresa i les desigualtats augmenten eixamplant la distància que separa el Nord del Sud, el Primer Món del Tercer Món. El creixement econòmic general no implica necessàriament la millora del nivell de vida de tota la gent perquè aquesta riquesa és acaparada pels rics i el degoteig cap als pobres, si es produeix, és molt lent i ha d'arribar cada dia a més gent. Tot i que les condicions humanes han millorat més en l'últim segle que en tota la història de

la humanitat i que les capacitats tecnològiques són més grans que mai, la situació de misèria es manté i fins i tot augmenta.

Però la pobresa no està solament en el Tercer Món sinó que també creix dintre del Primer Món, en els nuclis urbans propers a nosaltres, en la nostra ciutat, en el nostre barri. És l'anomenat Quart Món expressió amb la qual designem les bosses de pobresa i les realitats de marginació que es donen en mig de la societat anomenada del benestar.

Aparentment aquestes realitats semblen, en termes de subsistència, més tolerables que en els països del Tercer Món a causa del millor entorn socioeconòmic però, precisament per això, sovint poden ser encara més dures. Cap ciutat moderna s'escapa de tenir aquestes bosses de pobresa perquè aquesta és un problema endèmic de la nostra estructura socio-econòmica ara en augment a causa de l'arribada massiva d'immigrants estrangers. En els suburbis de les nostres ciutats o en el mateix cor d'ella (barris antics i degradats) ens troben persones de tota mena de condició i d'origen. En un espai reduït (un barri, una presó, etc.) trobem el retrat fotogràfic (en el seu "positiu" i "negatiu") de tota la humanitat.

Ser pobre és tenir gana, no tenir habitatge ni roba, estar malalt i no poder ser atès, ser analfabet i no poder rebre informació, ser vulnerable a les adversitats, patir maltractaments, ser exclòs de les institucions... La pobresa es caracteritza per una situació de penúria econòmica persistent que té com a conseqüència la dificultat per aconseguir treball, aliments, habitatge, educació, atenció sanitària, inserció social, desenvolupament del lleure, etc. Inherent a la pobresa és la manca de cultura, és a dir, l'analfabetisme, una fluixa preparació professional, l'absència d'hàbits socials, la incapacitat d'assumir tasques i compromisos amb constància i responsabilitat, l'escassa participació en la societat, la manca d'identitat ciutadana, etc.

Sovint va acompanyada de greus conflictes familiars com maltractaments a dones i infants, baralles, robatoris, violència, alcoholisme, delinqüència, drogoaddicció, criminalitat, malalties

físiques i mentals, abandonaments de la llar, transeünts, nens abandonats, prostitució, etc. realitats que incorporen a la vida una forta dosi de menyspreu, humiliació, vergonya, por, dolor, resignació i desesperança. Són persones trencades, desestructurades que viuen en un estat de “coma personal i social” quasi irreversible. La pobresa no és solament tenir poc sinó tot un conjunt de situacions i barreres que fan indigna la vida humana i que són conseqüència sobretot d’una relació injusta entre grups humans.

Aquesta marginació la sofreixen molts col·lectius socials. Entre ells cal citar la discriminació que pateix en moltes ciutats la població negra i altres minories racials. Perviuen i es mantenen actituds xenòfobes i, fins i tot, tornen a aparèixer partits declaradament racistes que són votats per gran nombre de gent. Els immigrants moltes vegades són vists com una amenaça, com a delinqüents o com a possibles competidors laborals.

Els Estats, per la seva part, endureixen la seva legislació excusant-se en una certa pressió social xenòfoba a qual cosa porta a augmentar el nombre d’il·legals, el treball clandestí, la proliferació de màfies, de guetos, de nefastes condicions en els seus habitatges, inseguretat, indefensió, etc. La nova forma de discriminació i exclusió ja no és el fonamentalisme racial (“són d’una altra raça”) sinó el fonamentalisme cultural (“tenen una altra cultura”).

També les dones, en determinats casos, són encara objecte de forta discriminació per la seva insuficient incorporació al món laboral, perquè l’home en la major part dels casos no comparteix les tasques quotidianes de la llar, per la discriminació salarial que encara pateix, per la infravaloració professional en què es troba tant a la fàbrica (on ocupa els llocs més baixos en la producció) com en el seu treball de mestressa de casa (ningú no el valora). La dona pateix igualment una clara marginació política i religiosa i és la que rep la major part de maltractaments que es donen a la llar. El 75% de les persones qualificades com “analfabetes” són dones.

Cada vegada més el treball adquireix un caràcter dual. Existeix un sector de treballadors estables i ben pagats i un altre sector molt mal remunerat, subjecte a una gran mobilitat laboral, amb pocs drets socials, amb contractes temporals i precaris, economia submergida, etc. L'atur és, cada vegada més, un factor de discriminació i de marginació social. L'atur de les dones, el juvenil i el de llarga duració són els més dramàtics. L'atur de les dones és pràcticament el doble del dels homes, el juvenil representava 1/3 de l'atur total i el de llarga durada 2/4 del total.

La tendència dels Estats va en el sentit de rebaixar les prestacions socials per tal d'afavorir el món empresarial i reduir el dèficit públic. Segueixen al peu de la lletra les tesis conservadores i neoliberals que afirmen que l'Estat del Benestar està massa sobredimensionat i s'ha d'alleugerar. Per això opten per privatitzar els serveis i reduir les prestacions socials encara que això signifiqui més pobresa, més tensions i la pèrdua de la cohesió social.

Associat a la pobresa tenim la realitat de la criminalitat i de la presó. A Catalunya en els primers anys del segle XXI eren 6.097 les persones empresonades de les quals 407 eren dones i uns 1.200 immigrants. La immensa majoria dels empresonats tenen entre 26 i 40 anys i són pobres, fills de famílies obreres, perquè els rics sempre se les apanyen per no entrar o per sortir aviat. La presó i el conjunt del sistema penitenciari continua sent un lloc d'exclusió i segregació, font d'injustícies i sofriments inútils. La presó hauria d'estar configurada com a lloc per a la reeducació i la reinserció social però de fet es caracteritza per tot el contrari, d'allí se'n surt pitjor que no s'hi ha entrat. Molts dels delictes estan en relació amb el tema de la droga.

Hem de pensar que el comerç internacional de la droga mou més diners que el comerç internacional del petroli i solament és inferior a l'import del comerç d'armes. Aquest negoci es troba en mans de multinacionals i de persones molt respectables, fins i tot membres de governs estan involucrats. La despesa en droga d'EEUU i Canadà, per posar un exemple, supera al PIB de més de 80 països subdesenvolupats.

Clara i creixent és igualment la relació entre droga i prostitució. Moltes de les noies i infants que es prostitueixen en les nostres ciutats són persones pobres vingudes, moltes vegades enganyades, d'Àfrica, Sud-Amèrica, Àsia, o l'Europa de l'Est. En relació amb la droga i la prostitució tenim la malaltia de la SIDA. La immensa majoria dels 34 milions de persones que es creu estan infectades de la SIDA corresponen a països pobres sobretot africans on la majoria no reben cap tipus de tractament perquè no tenen diners per a comprar les vacunes reglamentàries. Espanya és el país amb l'índex més alt de SIDA a Europa.

Tot això configura una infraclasse, minoritària però molt heterogènia, que viu en els suburbis del capitalisme formada en línies generals per immigrants, persones sense estudis que viuen en barris marginats, drogoaddictes, petits delinqüents, empresonats, gent sense perspectiva de trobar feina o que s'han acostumat a viure de la caritat, etc. Tots són fruit d'aquest desenvolupament desigual del capitalisme perquè la marginació no és fruit de la casualitat o la mala sort sinó un fenomen provocat pel sistema socioeconòmic actual.

3.2.- Les dificultats per sortir-se'n

No tots els pobres són exclosos o estan al marge de la societat però quan la pobresa es fa crònica es cau en l'exclusió i la marginació. Per regla general les persones i els sectors marginats són molt vulnerables, es troben completament indefensos i són incapaços d'organitzar-se i buscar alternatives a la seva situació per ells mateixos. Es mouen en un cercle crònic en el qual els símptomes i les causes es confonen, es reforcen i es retroalimenten i del qual resulta impossible sortir-se'n si no és per l'acció conjunta dels qui la pateixen i dels qui, des del Primer Món, volen compartir la lluita solidària per a la seva eradicació.

Se'ls ha d'ajudar a fer arribar la seva situació als mitjans de comunicació i a plantejar les seves demandes als seus ajuntaments, als parlaments o davant de les organitzacions internacionals perquè

són incapaços per si mateixos d'exercir la més mínima pressió social. La seva resolució exigeix una acció específica, decidida i persistent, és un problema polític, de prioritat política i de consciència solidària.

Però pocs partits parlen en les seves campanyes electorals sobre el tema perquè en primer lloc les persones pobres i marginades donen pocs vots i perquè els ciutadans potser tampoc acceptarien perdre podeu adquisitiu per ajudar-los. El món dels marginats és un món silenciós i silenciats. Ningú no en parla, no tenen veu, estan fora de la llei. Molts saben que si denuncien la seva situació acabaran pitjor ja que no tenen DNI, no tenen permís de residència, treballen en l'economia submergida o clandestinament, no han dut els seus fills a l'ensenyament obligatori, els poden retornar al seu país d'origen, ...

Són persones que han quedat despenjades del progrés veloç de la modernitat, aparcades en els marges d'una autopista en la qual els cotxes corren cada vegada més ràpids i en la que cada vegada costa més incorporar-s'hi. El fet que la marginació sigui preferentment un fenomen urbà ens indica que hi ha un anonimats buscat perquè el captaire del camp té un nom i cognom però el de la ciutat és simplement un vagabund. La seva heterogeneïtat els porta a l'individualisme i a "que se salvi el qui pugui". Semblen no tenir història, no recorden, no esperen, solament viuen el present, no tenen esperança de futur ni sentit de l'esdevenidor.

La realitat del Quart Món ens ofereix un rostre desfigurats amb el que ens és difícil establir relacions de fraternitat i de comprensió. Ells prefereixen callar i la societat prefereix no parlar-ne perquè sap que és corresponsable d'aquest drama. Reconèixer-los com a grup ens porta a reconèixer en certa forma també la nostra culpabilitat en la situació creada. La solució més fàcil és rebutjar-la i negar-la, no acceptar que també ells tenen uns valors i són mereixedors de confiança.

Ser combatent pels marginats no és fàcil a causa de la seva disgregació i de la possibilitat real de què l'esforç fet en el seu favor

no tingui aparentment èxit ni sigui efectiu. En els marges de la societat la lògica és diferent, abunden les incongruències i les contradiccions. Com ajudar-los quan no volen ser ajudats? Per què reculen quan aconsegueixen alguns èxits importants? Per a caminar amb ells fa falta descobrir-los com a persones i com a grups i voler formar part d'ells, ser conscient de les dificultats i de la lentitud dels progressos, tenir una gran fermesa moral i utòpica, tenir paciència històrica, estimar, treballar en equip.

La lluita contra la pobresa no és solament tasca dels governs, que ho és i molt, sinó també de totes les persones solidàries que accepten caminar amb ells i compartir la seva sort de forma que ells siguin també protagonistes de la seva reinserció social i interlocutors vàlids. Totes les persones tenen capacitat de començar de nou, ningú mai no es troba al final de la seva carrera, sempre hi ha la possibilitat de recuperació i redreçament.

A casa nostra hi ha una població pobra important i una riquesa econòmica també important i no solament no donem solució al tema sinó que la pobresa cada any augmenta. Les mesures que han pres les administracions són tímides i poc eficaces perquè resulta difícil accedir a aquesta gent amb "grandiositat". Els voluntaris que treballen en aquest camp estan desbordats i sovint es pregunten si el seu treball és realment efectiu. No totes les solucions estan a les nostres mans però podem fer alguna cosa per canviar la situació. Sens dubte cal dotar de més recursos als serveis socials, formar bons professionals amb aptituds i vocació i sobretot ser més creatius.

No és suficient atendre famílies aïllades sinó actuar de forma intensa sobre l'entorn d'aquestes famílies detectant les mancances comunes al grup o al barri. Els treballs han de ser necessàriament de grup, els projectes han de ser comunitaris, han de tenir una clara vessant política perquè són problemes de la ciutat que hem de resoldre entre tots. Fan falta polítiques globals que incideixin en els col·lectius pobres, per tal de donar-los consciència de la seva dignitat i dels seus drets com a persones i com a ciutadans i possibilitar la seva implicació en la resolució de les causes de la

pobresa i dels problemes que pateixen. Els polítics han de prendre consciència que no es pot abordar cap projecte de futur humanitzador que no posi els mitjans per acabar amb el manteniment i la reproducció de tants marginats com hi ha en les nostres ciutats.

La marginació és el símptoma d'una malaltia que pateix tot el sistema social de la que els pobres són les seves nafres. Cal humanitzar aquest sistema nostre i canviar l'estil de vida del nostre món occidental. Però això tan sols es podrà fer des d'un ordre socio-econòmic nou o profundament renovat i des de la voluntat sincera d'aixecar qualsevol persona i col·lectiu que es trobi en situació de pobresa i d'exclusió.

Ens hem d'acostumar a mirar el Quart Món des de dins, amb les seves misèries i les seves contradiccions però també amb els seus valors i la seva força i confiar plenament que és possible sortir del pou de la pobresa i crear entre tots i totes una societat més justa i fraterna.

DOSSIER COMPLEMENTARI

Fragments d'històries de vida recollides en el llibre *La dona a Badalona, cent anys de protagonisme invisible*, de l'Emili Ferrando (2000).

TESTIMONI DE PAQUITA MORILLO

La vida la hacíamos en el barrio. Yo no había salido a Barcelona, no, no, siempre aquí en nuestra barriada. A los treinta y pico de años es cuando, al superar todo eso, ya empezó mi vida como tú la conoces un poco, a sentir necesidad de que todo mejore, de que todo puede ser mejor, que las personas puedan vivir por lo menos como yo, pues este es mi sueño, este es mi deseo. Entonces eso ya me fue quitando barreras de todo tipo, de todo tipo, de todo tipo.

Empecé a actuar en el barrio con las personas necesitadas. Había una persona aquí al lado que era enferma mental. Conectaba con ella, era una persona que iba sucia, que iba muy mal. Vivían en una barraca aquí cerquita y ya empecé a quitarme barreras, empecé a luchar, a salir de esa timidez. Y así empezó mi vida. Me acuerdo que iba a pedir ayudas a la Concejalía y la Asistencia Social me propuso hacer un cursillo de Trabajadora Familiar que es el trabajo que tengo hoy. Llevo quince años con esta profesión. Anteriormente yo había hecho un voluntariado. Empecé con los problemas del barrio.

Fue cuando empezaron los temas de la droga y veía a estas madres que se les iban los niños de la mano, que se morían de tristeza porque no sabían lo que les pasaba a sus niños, que sus niños se trastornaban. Empezaban a robar para consumir y estos niños, al poco tiempo, iban a la prisión. Empezaban de jóvenes y así salían y entraban, se hacían adultos y llevaban en la prisión prácticamente toda su vida. Cogían el virus del SIDA, se infectaban y de la cárcel pocos han salido. Entonces empezó mi inquietud en el tema de prisiones y en este campo llevo unos 20 años.

Como te decía hace unos 20 años que estoy en las tareas de prisiones (**** el testimonio es del año 1998, y como sigue con su compromiso lleva por lo tanto ahora 38 años en esta tarea*). Voy un día a la semana. Les hago yoga y, a partir de ahí, intento que en ese rato, aunque estén en prisión, se sientan que no están en prisión. Allí, por norma, los hábitos son muy negativos, también he de decir que se deterioran interiormente, que todos sus pensamientos son en cosas negativas. Viven mal. Entonces mi ratito de yoga es que conozcan que se puede vivir de otra forma, que también allí se puede intentar conservar los valores. Esto es lo que intento en Yoga y la verdad es que me siento feliz.

El tema de prisiones era muy duro, estaba muy mal. Me acuerdo que iba a la Modelo con las madres que tenían allí a sus hijos y como no era mamá de ellos, ni tampoco familiar, ni esposa, no me dejaban entrar. Pero yo me iba a las 7 de la mañana con las mamás a hacer cola y me estaba allí en la cola. Les pedía que me dejaran entrar pero ellos me decían que no. No ocasionaba ningún problema, me quedaba allí esperando. Allá a las dos del mediodía, a las dos menos cuarto, que es la última comunicación, se ve que les daría pena a los funcionarios el verme allí y dijeron "pasa un cuarto de hora y en seguida sales". Yo iba a ver a los chicos que conocía del barrio de Lloreda.

Me estaban esperando. Llegaba allí, unos funcionarios me hacían pasar dentro y les decía "vengo a visitar a estas personas". Los iban a buscar a la celda, los traían y entraba por comunicaciones. Hablaba con ellos, intentaba siempre hablarles de mis cosas, de mis sentimientos, de la forma cómo vivía la vida i cómo la vivo, que es lo hago ahora. No iba a convencerlos de nada, les explicaba mis cosillas en plan de broma, de alegría, de hacerles pasar un rato bien. Algunos me enseñaban las espaldas, habían estado en celdas de castigo y venían marcados. Todo era encontrarte mucho sufrimiento.

Yo no conocía a nadie que hiciera estas cosas, entonces no se hacían estas cosas, no había voluntariado ninguno. Yo vi que estas madres sufrían y pensé que podía hacer yo por estas madres.

Acompañaba a las madres a ver a los chicos, las apoyaba en lo que podía, ayudaba con alguna aportación, hacía gestiones en juzgados.

Los funcionarios vieron que yo allí no ocasionaba problema ninguno, que no iba a fijarme si hacían las cosas bien o mal ni a hacer críticas. Iba allí a ayudar a aquellos chicos y ya está y a ellos los trataba respetuosamente, muy bien. Yo iba a abrirme camino en aquella casa para poder ir, para poder tener las puertas abiertas y si alguna vez me hablaban un poco mal o me reñían, bueno, pues como en tiempos de Franco, decía "usted perdone, no se preocupe".

Y si hubiera dicho "no es correcto lo que estás hablando, no es justo lo que estás haciendo, estáis haciendo esto mal", pues a mí se me hubieran cerrado las puertas y los veinte años que he estado cerca de ellos, no hubiera podido estar. Las únicas voluntarias que había entraban sin problemas, yo me llenaba de alegría. Eran Sor Genoveva, Sor Ángela y Sor Pilar, tres hermanas de la caridad, tres ángeles, tres mujeres luchadoras como pocas he visto que luchen por reconstruir vidas y por dar vida. Digo "yo no quiero entrar por la puerta grande sino por esa pequeña".

La Modelo, como se sabe, es un centro preventivo, lo que quiere decir que cuando los internos son juzgados y penados los pasan a otras cárceles. Por eso cuando los pasaban a otras cárceles yo me iba a Lérida y a las distintas cárceles de Catalunya para hacer el seguimiento de esas personas que ya las visitaba en La Modelo. Me iba a Lérida a las siete de la mañana y para poder comunicar un ratito de media hora con dos personas pues era todo el día hasta las siete de la tarde que volvía.

Me llevaba un bocadillito y... Tengo que decirte que todo esto del voluntariado lo he vivido sola, la familia nunca lo ha entendido, nunca lo ha aceptado. Ahora sí, ahora les doy las gracias por el respeto. Mi esposo no era partidario de que yo hiciera este voluntariado pero me respetaba. Era un gran trabajador, se marchaba por la mañana a las seis y volvía a las ocho o a las siete

de la tarde. En ese tiempo yo tenía todo el tiempo del mundo. Él trabajaba los sábados y los domingos que es cuando yo aprovechaba para ir a Lérida. Los niños al principio eran pequeños pero tengo que decir que tenía en ellos dos grandes colaboradores.

La niña, desde los cinco años, ya era una mujer responsable. Cuando ella tenía seis y siete años vino al mundo Julito, el pequeño, que también ahora es un hombre, y me acuerdo que ella me lo cuidaba como si fuera yo misma. Sin darme cuenta ellos vivieron estas tareas que yo empecé con alegría, con ilusión. Me acuerdo que eso era una normalidad en ellos. "Mama tú no te preocupes, tú ve, tú ve...".

Me da vergüenza decir esto que voy a decir, quizás no me entiendan o puedan confundirlo, pero Emilio me ha dicho que explique las cosas como las siento y así las voy a decir: siento la necesidad de que el mundo mejore, como mi propia vida y siento al mundo como mi propia familia. Por eso en veinte años no me he cansado y sigo con la misma ilusión del primer día, la misma alegría cuando voy a Quatre Camins. He visitado muchos chicos, muchos de ellos han muerto por el tema del SIDA, pero solamente con que puedan vivir una calidad de vida mejor, aunque estén en prisión, ya tengo suficiente.

Esto lo he hablado con profesionales, ellos hablan de cifras, de que no vale la pena, me he encontrado con diversas opiniones de profesionales. Yo con sólo uno que recupere ya tengo bastante. Pero en estos veinte años puedo decir que han sido muchos, muchos, hay muy poquitos que no les haya transmitido algo. En un principio tenía mis dudas porque se marchaban del centro y no veía resultados, no cambiaban. Pero después de dos o tres años volvían al centro por otros delitos y me decían "Paquita, ahora entiendo lo que me explicabas, que éramos como tu familia, ahora entiendo cosas que antes las escuchaba pero no las entendía".

Ahora estoy en Quatre Camins. El voluntariado fue creciendo. Yo me apuntaba donde veía personas que querían ayudar, allí me metía, iba buscando, conecté con estas monjas y también iba a

Badalona a algunas parroquias. Hablaba de estos temas, hablaba de la gravedad de estos chicos, del tema de la droga, de los pocos que se metían a ayudarles. Me acuerdo que ellos tenían charlas y hablaban de otras urgencias que había entonces, de la tercera edad o la infancia. Entonces a mí me daba vergüenza y me ponía detrás de todo pero me decía "Paquita, que no te de vergüenza, que no te de vergüenza, tú también tienes que hablar de esto".

Y hablaba de estos temas de prisión y del tema de la droga. Veía que no se conocía ni la droga ni nada y decían "no, esto ya hay unos sacerdotes que se ocupan de ellos en Barcelona". Y el tema quedaba ahí, no calaba, o yo no sabía llegar o no había recursos. Sentía un gran miedo porque como vivía todo el problema pensaba "si no cortan el tema de la droga, si no cortan este contagio de estos chicos, será un caos, será una destrucción, esta droga". Y hoy día ese miedo que yo tenía se ha cumplido. Tengo las estadísticas de los infectados de SIDA.

Así pues ya me hice conocida en toda La Modelo. Todos querían hablar conmigo, llamaba a diez o doce internos, se ponían en cola y hablaba un ratito con cada uno. Después llamaba a tres o cuatro y estaba todo el rato que ellos necesitaban. Muchos de los internos son reacios a los profesionales pero no a los voluntarios. Nuestra tarea allí es hacer camino para que ellos se beneficien de los recursos, pocos o muchos, que hay en prisiones, colaborando con estos profesionales. Es por eso que somos respetados allí en la prisión.

Y la verdad es que también mi tarea personal ha sido ayudarles. Igual que siento necesidad de que mejoren estas familias con problemas, también siento necesidad de que mejore la sociedad en general. Ahora en Quatre Camins soy una persona querida no sólo por los internos sino también por los profesionales. En un principio empecé sola pero ahora se ha hecho un grupo hermoso donde hay profesionales, abogados, amas de casa, trabajadores sociales, hay de muchas ramas.

Tengo que decirte que por este camino he hecho grandes amigos. Si hay algo que está mal no lo callo pero busco el momento, que yo tenga una credibilidad para decirlo y para sacar fruto para que eso se modifique. Ese es mi quehacer. Busco el momento adecuado. Te puedo decir que había una persona de prisiones que era muy trabajadora, muy luchadora, muy buena persona, en cuando a hacer mucho trabajo. Pero era una persona muy rígida, muy recta, muy severa y una persona que no era de fe, más bien atea.

A través de buscar estos momentos que te he dicho, a través de hablar como las hormiguitas, de hacer camino, esa persona te puedo decir que, de ser así, se convirtió en una colaboradora del voluntariado, te puedo decir que nos daba dinero al voluntariado para comprar bambas y pantalones como hacemos de nuestro sueldo, del que ganamos cada uno en nuestro trabajo. Te puedo decir que de ser una persona atea se volvió una persona de fe, de fe inmensa. Y como este caso te puedo decir que ha habido varios, no tanto como este, porque este es algo especial.

Le doy inmensamente gracias a Dios. Como tú sabes, Emilio, soy una persona de fe, de fe en Dios y, a la vez, en el ser humano. Necesito tener fe en el ser humano, aunque vea sus fallos, porque yo tengo los míos. A partir de sentir esta necesidad, de que sientes al mundo como tu familia, ya no tengo cortedad y si hay que ir a hablar con una persona que pueda proporcionar un medio mejor, como son los políticos, pues voy a ver si se puede conseguir algo. Voy buscando personas que estén en estos temas y me las voy encontrando.

Un problema gordo se presenta cuando salen los internos. No tienen trabajo, no tienen familia, no tienen nada, nada. Entonces a estos chicos, ¿qué les ocurre? Se encuentran en la calle, vuelven a delinquir y otra vez para adentro. No hay medios, no hay nada. Un amigo mío me dice "¿por qué no hacemos una cooperativa legalizada para que estos chicos trabajen?". Y así lo hicimos. Hicimos unos estatutos. Pero estos amigos míos de la cooperativa piensan que se les da un trabajo, se les da un bienestar y ya tienen que comportarse bien, ya no pueden tener fallos. Y entonces es

imposible, esto no es así. Estos chicos salen sin hábitos de trabajo, de nada, de nada, de nada, ni de aseo, ni de orden, ni de nada. Tienes que cogerlos como si fueran bebés y enseñarles unos hábitos. Esto era una empresa de mucha envergadura.

Yo pensé "algo se tiene que hacer, la base está en que se ocupen, en que tengan un trabajo, una ocupación que les prive de estar todo el día en la calle haciendo barbaridades". Entonces digo "¿qué puedo hacer?". Resulta que en casa había un dinero, los ahorros de toda la vida, había pues un millón, y me dije "¿qué puedes hacer con esto?, pues mira, haz una empresa". Entonces cogí y monté una pescadería con chicos que estaban consumiendo droga. Era muy duro, muy difícil. Yo estaba trabajando en la cooperativa como Trabajadora Familiar, trabajaba para la Seguridad Social entonces, empezaba a los ocho de la mañana.

Recuerdo que me levantaba a las seis y media para barrer y fregar. Uno de los chicos iba a buscar el pescado y cuando traían el pescado yo me marchaba para estar a las ocho en mi trabajo. Así estuvimos varios meses. Pero era muy duro porque esta gente tenía hábitos de pincharse, imagínate. Había uno que había sido pescador, entendía de pescado, era una persona de la barriada y era una persona que traficaba. Ellos seguían con la droga pero seguíamos adelante con la pescadería. Pero con el traspaso de la maquinaria y del local el millón se fue y quedó un poquito para los alquileres siguientes. No sacábamos ni para el alquiler. Entonces se acabó el dinero.

Fui a las instancias correspondientes y expliqué "me pasa esto, necesito que me ayudéis, que me ayudéis en el alquiler". Recuerdo que había un señor, me recibió y me dijo "Paquita, olvídate de esto, lo hemos intentado con profesionales y esto es carne de cañón, no hay resultados". A mí me dio una tristeza... Pero al momento digo "¿Por qué tengo que ponerme triste? ¿Yo no estoy haciendo esto? Pues continua, continua". Y así lo hice. Continué pero no teníamos dinero para pagar los alquileres. Entonces les dije a los chicos "tenemos que cerrar, ya no tengo más". A los chicos les motivó tanto el que me quedara sin un duro que dejaron de pincharse.

"Venga, sí, tenemos que seguir, tenemos que continuar". Y se quitaron de la droga.

Como te he dicho, era una persona de fe. Yo le decía a Dios que porqué ocurrían estas cosas, que yo no esperaba recompensa pero ¿por qué no les ayudaba a ellos? Es que por ahí va la fe, esto que te explico es de fe. Entonces me quedé un poco "así" pero nunca desanimada. A los dos días me dicen del Ayuntamiento "Paquita, necesitamos dos personas para trabajar en un Centro de aquí de Badalona".

Y digo, pues esto me lo ha enviado Dios, ya está. Nadie los quiere, hay que darles una oportunidad, si no sirven que los echen y si sirven que los cojan. Ahora esa persona está trabajando, te hablo de hace 15 años, está trabajando perfectamente, es una mujer, y su marido se puso a trabajar en la construcción. Este que era traficante y drogadicto está trabajando como encargado de construcción, tiene tres hijos preciosos, una casa linda y un hogar reconstruido. Te pongo este ejemplo, Emilio, pero ha habido muchos, para que se sepa que sí que hay frutos, que hay muchos frutos.

Todo lo que hago lo hago con conciencia política y sueño con que la política sea de esta forma aunque no esté en partidos políticos. Hago política a mi manera porque la política consiste en mejorar el mundo siendo consciente de que has roto barreras en todos los sentidos por encima de la propia ideología. Lo importante es que el mundo mejore, no mi ideología o mis principios en sí. He hecho política en prisiones a través de hablar en su momento oportuno dejando a un lado mi enfado momentáneo para poder sacar resultados verdaderos. Cuando hablas desde la paciencia y el estar presente lo haces con autoridad y credibilidad. Esa es mi idea política".

TESTIMONI DE L'ANTÒNIA SABATER

Des del 91 que treballo amb el SETEM (Servei al Tercer Món), que té una tasca educativa, o sigui, que el que intentem no és fer projectes per anar a desenvolupar al Tercer Món sinó educar als joves que tinguin aquesta experiència per a que després es comprometin aquí. Educar als joves en el sentit que coneguin les injustícies, el mal repartit que està el món. Això es un treball on hi han tres fases:

La primera és l'entrevista que es fa al noi o noia que vol anar a un país del Tercer Món a fer aquesta experiència durant un mes. Hi ha tres caps de setmana de formació, una formació política general del país on va. Van coneixent el coordinador i el grup amb el que aniran perquè tinguin una convivència continuada. El que és important és que es coneguin i comencin a conviure. Hi anem durant el mes d'agost. Llavors, acabada aquesta formació, es van veient amb els coordinadors i es prepara la marxa. Se'ls fa un seguiment. Es va fent dinàmica de grup, trobades, per tal que siguin un grup. Aquest any han marxat uns 300.

La segona fase és el marxar al país que els ha tocat. Moltes vegades demanes un país i et toca un altre per les característiques del grup o per la llengua, però la gent normalment accepta allà on li toca perquè té ganes de fer l'experiència.

La tercera fase és al tornar. Tenen l'obligació d'explicar el que han vist, la seva experiència i que es comprometin en algun lloc. Normalment la gent es va encaminant als comitès. Hi ha el Comitè de Nicaragua, el Comitè d'Hondures, el Comitè de l'Índia..., es van reunint per comitès. No volem que la gent s'enganxi al SETEM sinó que estigui compromesa, la finalitat és que es comprometi en la lluita. Un 70% són dones. Jo penso que la dona es més tirada endavant que l'home, l'home és més "cagadet". He tingut experiències amb gent que és molt maca, però hi ha gent que li costa molt i un tant per cent elevat de la gent que li costa són homes. Això és la meva experiència però no he fet una estadística a nivell de tot el SETEM. Jo formo part del Comitè d'Hondures,

també de la Casa de Nicaragua que és una altra cosa, no és el SETEM, eh! Hi ha la Casa de Solidaritat a Barcelona que està al carrer Vistalegre, núm. 15, allí hi ha l'acollida de diferents grups, n'hi ha alguns de Xiapas, del Salvador, hi ha les Mares de Maig, Joves d'Argentina, diferents grups que formen la Casa de Solidaritat i diferents entitats que tenen les reunions en diferents dies.

Jo formo part de la Casa de Nicaragua que és de les primeres que hi va haver aquí després de la dictadura. Hi havia de president José María Valverde. Les primeres reunions es feien a casa seva però després, amb l'ajuda de diferents entitats, es va formar la Casa de Solidaritat.

El SETEM té els que van un mes i després té un grup de gent, actualment són una trentena, que estan per diferents països, durant un, dos o tres anys. El que fan no és cap projecte organitzat per nosaltres sinó ficar-se dintre d'un projecte demanat per ells, amb el qual fan un acompanyament, treballen amb ells, però no és un projecte nostre sinó que intenten ajudar en el projecte que està en marxa. Llavors si, a partir de la contrapart, ens demanen alguna necessitat, llavors fem campanyes. Aquest any ens vam demanar des d'Hondures raspalls de dents i llavors vam fer una campanya i entre l'IES Barres i Ones, l'escola Itaca, l'escola Llorens Artigues i gent del barri que van col·laborar, vam recollir més de 1000 raspalls.

Aquí a Badalona tenim la presència del SETEM, o sigui, formem part de Badalona Solidària com entitat i llavors les reunions del Comitè d'Hondures les fem aquí a casa. Som sis o set persones i esperem que aquest any, al retornar, la cosa vagi augmentant. El d'Hondures és un dels Comitès més tendres. Jo em reservo tots els estius per anar a aquests països. Vaig començar a anar a l'Àfrica al 87, hi vaig anar cinc anys a l'Àfrica i per a mi va ser un xoc molt fort, tant fort que per explicar les meves experiències vaig tardar potser mig any. Explicava les coses superficials perquè, quan volia explicar el que havia sigut per a mi, no trobava paraules, no em sabia explicar i els altres no m'entenien. No es perquè no es fessin receptius del que jo els deia sinó perquè a mi em costava assimilar-ho. Vaig veure un món d'injustícia molt gran, perquè en el

87 que jo trobés en el cor d'Àfrica la gent que vaig trobar i la manera en què vivien... I no ha canviat gaire. Crec que no hi ha dret que una quarta part del món gaudeixi en exclusiva d'aquest benestar, d'aquesta cultura, perquè el benestar no és només poder menjar sinó gaudir d'aquest confort i d'aquesta cultura nostra. Llavors que hi hagi unes persones que morin i que no tinguin coses tan essencials com...

En el Primer Món mirem però no veiem, sentim però no escoltem, llavors la miqueta que veiem ens incomoda. Com que hauríem de fer un canvi en la nostra vida, és més fàcil tancar-se, penso jo. Els mitjans de comunicació fan abusos d'imatges, o sigui, se serveixen de les imatges i no expliquen les causes, a vegades situacions d'aquestes et fereixen perquè diuen quatre tonteries i ja està, i t'ho vas empassant, t'ho vas empassant. També hi ha programes que estan molt bé i han obert els ulls a la gent.

TESTIMONI DE MERCÈ AMETLLER

El nostre ideal era la pastoral. Fèiem, mira, el Nadal del Pobre. Aquests primers anys jo em cuidava de 300 pobres, 300, eh!, havíem de recollir diners, primer recollir diners. Cap el setembre ja començàvem. Hi havia gent que vivia en coves a Badalona, allà a Coll i Pujol. Abans de fer-se aquests carrers que pugem drets eren tot coves i allà vivien la gent d'una manera terrible. Mira, un cas que em va impressionar molt, Emili, però molt. Va ser que en una de les cases que vam anar per veure què passava, vaig trobar la pobra dona al llit que donava a llum en un part i en el mateix llit se li moria l'altre de tres anys.

Què et sembla per la Mercè això? Allà vaig tenir la meva feina, ajudar la dona a que nasqués la criatura, és clar, perquè la criatura s'ofegava que no naixia i l'altre pobret es moria i simultàniament, eh? Quasi vam tenir temps uns de conduir el que naixia i l'altre va fer els darrers sospirs. Oh! jo vaig caure malalta d'aquesta, vaig tenir un sotrac de cor que el cor sempre l'he tingut una mica delicat. Em va impressionar. Però digues tu si no n'hi ha per impressionar. I

jove com era jo, amb marit i filllet i tot. I dic "però Senyor, Maria Santíssima, tingueu pietat". Jo anava dient coses així. I no era un cas sol, eh! Vivien en la misèria, en la misèria.

Nosaltres no ens hi ficàvem amb el Règim, érem Acció Catòlica. Posteriorment vaig realitzar altres activitats apostòliques en la "Unió de Mares". El títol oficial, perquè si no, no ho podíem fer, era "Unión espiritual de madres catòlicas al servicio de Cristo", tot aquest nom. Formàvem part de l'Acció Catòlica com a branca, no directament. Vàrem arribar a muntar a Barcelona uns pisos per a noies que quedaven embarassades i eren despatxades de casa seva, les mares solteres que els hi deien.

En aquells anys això era un crim, perquè Franco era intolerable en aquets casos. Nosaltres vàrem muntar uns pisos a Barcelona i a cada pis en posaven cinc o sis, les que hi cabien i amb una Assistenta Social. A l'Assistentia Social li pagàvem nosaltres perquè les cuidés i les noies aquestes treballaven fins que tenien la criatura. Llavors cuidàvem d'elles i de la criatura fins que tenien dos anys que ja els podien portar a la guarderia. Anàvem a captar, jo em presentava a la gent que tenia diners i els deia "miri, escolti'm...".

Un dia el Famades, que Déu l'hagi perdonat perquè ja és mort, vaig i li dic "mira, Joan, tenim un cas apurat, es tracta d'un que li prendran el camió, és un camioner que si no paga la multa que li han posat li prendran el camió i, és clar, el que és pitjor és que quedarà la família sense sou". I diu "bé, Mercè, bé, doncs què em toca?, què és molt?" i li vaig dir "5.000 pessetes toquen". I diu "sí que m'ho fas fort, Mercè, 5.000 pessetes". Dic "home, avui és el que ens toca, què vols que hi digui jo?". I me les va donar al moment, eh! Un altre dia em truca el mossèn de Sant Roc, el pobre Amadeu Bassiol; devien ser les dotze de la nit quan ja era al llit. Em fa "Mercè, que ara tenim el cas d'un altre que han d'ingressar i també es queda sense sou la família i per demà necessitem també una quantitat". Dic "escolta, Amadeu, on vols que anem si són les dotze de la nit?, ara el millor que podem fer és dormir i demà llevar-nos".

Amb mi, la veritat, la gent se'm va portat molt bé, però molt, eh! Una confiança total em va demostrar tothom, en general, creients i no creients. Llavors Càrites existia però no d'aquesta manera, no amb l'organització d'ara. En la Maternitat va ser molt maco. Les mares solteres que estaven en els pisos, per tenir la criatura anaven a la Maternitat, no les ateniaven en el pis. El doctor Griñón era el director, això és un altra, un altra. Aleshores vam organitzar un voluntariat. Cada dia amb un cotxe anàvem cinc mares a prestar els serveis a nens deficients a la Maternitat, a aquells que no podien anar a l'escola perquè tenien deficiències mentals.

Això va ser molt interessant i el doctor aquest ens va preparar. Diu "han de fer un curs aquestes dones perquè sàpiguen tècnicament el que han de fer". I ens donaven deu criatures, de deu en deu ens les deixaven. D'aquestes deu deia ell que vuit podien passar al grup normal, o sigui, que només eren dos les que tenien greus dificultats. I a mi, saps quina feina em va encarregar?, el parlar, el llenguatge. De seguida ell va dir "la Mercè els ensenyarà a parlar". Perquè no parlaven aquells nens. Tenien unes dificultats de llenguatge terribles. No sabien el que era el sol, ni la lluna, ni la paret, ni un arbre. Era voluntari. Cada dia érem 5 i ens baixaven deu criatures, dues criatures per dona. Teníem uns dies assenyalats, era serio i era gratuït totalment.

Va durar la nostra actuació uns tres anys i va venir que érem unes 30 o 35 dones que anàvem a la Maternitat. Ens vam reunir i vam dir "per què no fem a Badalona un servei que també hi ha necessitats?". I aleshores a Badalona ens vàrem organitzar, ens vàrem repartir per la perifèria, per totes les parròquies més necessitades i allà on vàrem trobar més acollida va ser a Sant Roc. A Sant Roc vàrem començar la guarderia. A una entrada, allà on diuen els locals comercials, oi? i allà a una entrada vam començar a replegar criatures, Emili, que en ple hivern anaven nuets pel carrer, nuets, no tenien roba. En vam tenir molts, primer de tot uns 70 o 75. El mossèn ens va dir que li naixien a la seva parròquia 500 criatures cada any. Diu "a veure que fem amb aquestes 500 criatures". I tot això se sostenia amb donatius particulars. Anàvem de casa en casa demanant diners.

Donaven gent pobra i de tota mena fins que aleshores va entrar a formar part de la junta la Pilar Xicola i la Gertrudis. La Pilar era la Presidenta de la Joventut de les Noies d'Acció Catòlica. Feia riure, Emili, perquè la presidenta de la Joventut tenia 40 anys. El fet és que la Pilar i la Gertrudis eren Assistents Socials i elles varen col·laborar també i, per mitjà d'elles, es va gestionar per tal que la Generalitat es fes càrrec d'aquesta guarderia. Però va tardar anys. Un dia em varen trucar que em volien fer presidenta honorària. "De cap manera... baixeu del carro", els hi vaig dir "de cap manera acceptaré presidències honoràries, jo, de cap manera, traieu-vos-ho del cap". I no, no, em varen creure i no he costat per a res, em penso.

TESTIMONI DE TERESA BOADA

(Parla de la seva germana Antònia, morta en accident de treball a la fàbrica Rivierre de Badalona el 1977)

Mentre l'Antònia estudiava d'Assistent Social treballava al despatx i, quan va acabar els estudis, va trobar feina a la fàbrica Can Rivierre que estava entre Montgat i Badalona, al costat de la cordeleria Ribó. Després la fàbrica la van traslladar a Cerdanyola. A Can Rivierre va treballar moltíssim, va treballar a dintre de l'empresa la feina que li tocava però, a part, es quedava moltíssima feina de problemes dels pares, dels fills, dels germans dels treballadors. Ella no acabava mai. Va impulsar l'Associació de Veïns de Sant Roc i d'altres barris, la Federació de Veïns i la Federació de Jubilats.

Pensa que no hi havia un moment de quietud quan ella era a casa i quan no hi era també, perquè havies d'estar contínuament al telèfon, preguntaven per ella i tenia moltes visites. Era una persona molt entregada en la seva feina, una Assistent Social de vocació, va tenir una vida molt intensa. Era molt avançada en tot, molt crítica, molt progressista. Sobre les residències d'avis tenia unes idees maquíssimes, ella en volia instal·lar a tots els barris. Feia xerrades a les AAVV per anar conscienciant a la gent. Anava a tot arreu on li semblava que tenia una font formativa. Va ser una dona molt

treballadora. Encara que estava contra el Règim no va tenir mai problemes. Jo li deia "cuidado amb el que dius". La idea que ella tenia de les residències era fer-ne més i més petites, la seva idea era que quedessin com una casa d'acollida, això es el que havíem parlat moltes vegades.

La seva idea era de fer-ne una a cada barri perquè la gent no se sentís desplaçada. Ella pensava que, fins que la gent es valgués per ella mateixa, havia d'anar a una residència de dia, es a dir, que pogués dormir a casa seva i pogués passar el dia en companyia, en una residència, com si fos un hotel. En això es va avançar al seu temps, moltes de les coses que ella va començar a dir i a escampar, no totes però sí moltes, s'han fet.

Va ser la fundadora d'ASPANIN. Això era perquè ella coneixia moltíssima gent, coneixia gent de l'Aspirantat, pares i familiars, perquè el moviment de l'Aspirantat va ser molt gros, no només a nivell de parròquia de Sant Josep. A l'empresa on treballava hi havia molta gent de tota mena i condició i, a través de tota aquesta gent que va conèixer, va descobrir que hi havia famílies que tenien criatures deficientes i, clar, se les amagaven.

Clar, anys enrere tenir una criatura deficient era una vergonya i se'ls amagava, no sortien al carrer, a penes se'ls portava al metge, i a l'escola ni pensament, hi havien veïns que ni ho sabien que en aquella casa hi havien criatures deficientes. Això la va implicar molt i va començar sense presses a anar de casa en casa, parlava amb els pares, tot pel seu compte, anava de casa en casa a descobrir a aquesta canalla. N'hi havia que ja no eren tant canalla, eren grandets. Va costar molt fer un grupet, molts viatges i moltes visites, va haver de fer moltes passes per l'Ajuntament, la Diputació, va anar allà on la podien ajudar. Però va veure que la cosa anava per llarg, que mancava sensibilitat per resoldre el problema. Llavors, com ella volia començar ja, va anar a parlar amb Mossèn Laureà i li va demanar permís per utilitzar les habitacions que nosaltres fèiem servir per a l'Aspirantat. Sota la parròquia estava la cripta que encara funciona i que s'entrava pel carrer Ventós Mir i ens va deixar els locals. Antònia es va buscar dues amigues mestres i, juntament

amb ella, van començar les classes d'aquesta manera. Anava a buscar els nanos pel matí, feia que alguns pares els acompanyessin i els vinguessin a buscar i així van començar.

M'imagino que devia ser entre el 1965 i 1970, perquè em sembla que el 1970 ja es va inaugurar el que és l'Escola Llevant del carrer Martí Pujol, allà va muntar l'escola nova. Però per arribar aquí les passes que va haver de donar van ser moltes. Ara n'hi ha tres o quatre, n'hi ha vàries a Badalona i els nanos estan separats per nivells. Però, què es podia fer amb els més grans? Com no es podien barrejar, llavors va buscar un altre local on començar, va ser una escola de parvulari que hi havia al carrer Guifré, va demanar un local i allà va buscar un mecànic de l'empresa de Can Rivierre i el va col·locar. Els ensenyava treballs manuals i tot el que poguessin fer aquestes criatures. Després va anar a buscar empreses que els donessin feina, feines senzilles, de poca responsabilitat però on ells es sentissin realitzats. Encara ara funciona aquest taller del costat de casa teva, Can Girò, que ara és COINRE. Es gran i treballen més de 200 deficients, molts d'ells van a preu fet, estan assegurats i tenen molts beneficis que no tenien abans. Es diferent, no se sembla en res, però el naixement va ser d'aquesta manera. Això va portar molta feina. Després aquell taller es va engrandir, van anar al General Weiler, van fer l'Associació de Pares perquè allò ja era una gran empresa. Ara ho porten els pares, hi ha un patronat, l'Ajuntament està pel mig i la cosa està estructurada com una empresa.

Es proposa també la lectura de la revista Quaderns de Pastoral núm. 224, octubre-desembre 2011, que porta per títol "En temps de precarietat al costat dels desfavorits", en la qual es mostren experiències de diferents persones i col·lectius bolcats en acompanyar els més necessitats.

PREGUNTES PER A LA REFLEXIÓ I LA POSADA EN COMÚ EN EL GRUP

Aclariments i aportacions al contingut del tema

1. Explica un fet en el qual es vegi com està afectant la crisi econòmica a les persones que viuen en el teu entorn més proper (família, amics, veïns,...).
  2. Per què creus que en un món on hi ha tants aliments i tanta riquesa una gran part important de la societat viu en la pobresa més absoluta i en l'exclusió? Per què s'aguanta aquest sistema tan injust i inhumà?
  3. Creus que l'atenció als més desvalguts és contradictòria amb la lluita per justícia global? Raona la resposta.
1. Què pots fer per ser solidari amb els que pateixen els efectes de la crisi econòmica i per la gent provinent dels països del Tercer Món?